

การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉापักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5

The Study of Diseases and Symptoms of Thai Traditional Medicine in
Mucha Pakkhanthika Scripture from the Royal Textbook of King Rama V.

¹นวรรตน์ มีชัย (Nawarat Meechai)

²สุภาพร วิสูงเร (Supaporn Wisungre)

³กัญญารัตน์ เตือนหงาย (Kanyarat Duenngai)

⁴ศุมาลิณ ดีจันทร์ (Sumalin Deechan)

⁵พกามาศ ประระทั่ง (Pakamas Paratang)

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
(Faculty of Science and Technology, Phetchabun Rajabhat University)

Email: nawarat.mee@pcru.ac.th

Received March 20, 2021; Revised April 24, 2021; Accepted May 15, 2021

Abstract

This study aimed to diseases and symptoms of Thai traditional medicine that appearing in Mucha Pakkhanthika scriptures, including methods of treatment and drug treatment used. The study method was to collect data of diseases and symptoms from the scriptures and classify diseases and symptoms by definitions. After that, summarize the number of diseases and symptoms including treatment methods obtained from grouping. The results of the study showed that the diseases and symptoms of Thai traditional medicine in Mucha Pakkhanthika scripture from the Royal Textbook of King Rama V were 25 diseases, 7 symptoms, and 58 methods of treatment. The results showed that diseases and symptoms of Thai traditional medicine in Mucha Pakkhanthika scripture can be developed into a research database that will benefit public health as alternative healthcare for people.

Keywords: Disease; Symptoms; Thai traditional medicine; Medical sciences

บทคัดย่อ

การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกาและศึกษาวิธีการรักษา การใช้ในการรักษา โดยรวบรวมโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาจากเอกสารและเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกา โดยมีการกำหนดคำนิยามในการจัดกลุ่มของโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยที่ได้จากการศึกษาและรวบรวม สรุปจำนวนโรคและอาการ พร้อมทั้งวิธีการรักษาที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกา ผลการศึกษาพบว่า โรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีจำนวน 25 โรค 7 อาการและ 58 วิธีการรักษา จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉาปักขันทิกา สามารถนำไปพัฒนาเป็นฐานข้อมูลในการวิจัยที่เกิดประโยชน์ทางด้านสาธารณสุข และเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพแก่ประชาชนต่อไป

คำสำคัญ: โรค; อาการ; การแพทย์แผนไทย; เวชศาสตร์

บทนำ

“โรค” มาจากภาษาบาลี เรียกว่า “โรโค” หรือ “โรคา” ความหมายซึ่งบันทึกไว้ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคว่าผู้ที่ เป็นโรคจะมีอาการแสดงของธาตุ 4 พิการ (พิการ หมายถึง การผันแปรหรือผิดแปลกแตกต่างไปจากธรรมชาติหรือปกติ) การพิจารณาว่าธาตุใดในธาตุ 4 พิการ กำเริบ หรือหย่อน โดยการซักถาม การตรวจร่างกายและการสังเกต จากอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วย จากนั้นจึงวินิจฉัยถึงสมุฏฐานของโรคหรือที่ตั้งแรกเกิดของโรค มูลเหตุของโรคและกำหนด วิธีในการรักษาโรคต่อไป (Choochaicharean, 2004) ซึ่งในตำราการแพทย์แผนไทยที่ทำการศึกษายังไม่ได้มีการบันทึก ความหมายของโรคและอาการ แต่มีการบันทึกเกี่ยวกับการรู้จักชื่อโรค ซึ่งในส่วนนี้เป็นส่วนหนึ่งที่จะเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญในการรักษาโรคนั้นจะต้องรู้จัก 4 ประการ โดยแบ่งออกเป็นหมวดๆดังนี้ ตามตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1 ประกอบไปด้วย 1) รู้ที่ตั้งแรกเกิดของโรค 2) รู้จักชื่อโรค 3) รู้จักยาสำหรับแก้โรค 4) รู้ว่ายา อย่างใดควรแก้โรคชนิดใด นอกจากนี้การรู้จักชื่อโรดยังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) การเรียกชื่อโรคตามสมุฏฐานของ ธาตุที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยในส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย เช่น เกศพิการ ตะโจพิการ 2) การเรียกชื่อโรคตาม สมุฏฐานเบญจอินทรีย์ คือ ตำแหน่งที่ตั้งของโรคที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย เช่น จักขุโรค คือ โรคซึ่งเกิดขึ้นที่ตา โสทรโรค คือ โรคซึ่งเกิดขึ้นที่หู ฆานโรค คือ โรคซึ่งเกิดขึ้นที่จมูก ชิวหาโรค คือ โรคซึ่งเกิดขึ้นที่ลิ้น กายโรโร คือ โรคซึ่ง เกิดขึ้นที่ตัว โดยแบ่งออกเป็น 2 คือ พหิทรโรค เป็นโรคที่เกิดขึ้นภายนอกร่างกายและอันตรายโรค เป็นโรคที่เกิดขึ้นที่ผิว กาย 3) การเรียกชื่อโรคตามที่หมอสम्मติขึ้น ซึ่งโรคที่หมอสम्मติขึ้นและมีการเรียกต่อกันมา (Art of Healing Division, 2006)

โรค เป็นการบันทึกที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จากตนเองหรือเกิดจากการศึกษาของบุคคลอื่น ความรู้เหล่านี้จำเป็นต้องมีการถ่ายทอด จดบันทึกและจัดเก็บไว้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ในสมัยก่อนระบบการบันทึก ความรู้มักจะเป็นการบอกเล่าหรือถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งหรือใช้การสืบทอดทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ในขณะที่มีความรู้อีกส่วนหนึ่งมีการบันทึกไว้ด้วยวิธีการอื่น ๆ การแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาที่มีระบบแบบแผนของบรรพชนไทย เป็นความรู้ที่ได้สั่งสมและสืบทอดกันมาใช้ในสังคมในด้านการแก้ปัญหาสุขภาพมา

เป็นเวลานาน (Anawatprayoon, 2008) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าแพทย์แผนไทยมีการบันทึกและถ่ายทอดความรู้ไว้ โดยจะถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์โดยการบอกเล่า จนกระทั่งมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นจึงมีการถ่ายทอดความรู้ทางการแพทย์ด้วยการจดบันทึกหรือจารึกไว้ตามแผ่นหิน สืบทอดต่อกันมาจนมีการเขียนไว้ในคัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย สมุดไทย (Karschamroon, 2003)

ดังนั้น การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาบักขันทิกา และศึกษาวิธีการรักษา การใช้ยาในการรักษา มีความสำคัญเป็นอย่างมาก จึงได้ศึกษาจากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นตำราการแพทย์แผนไทยที่ได้มีการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนได้มีการนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาชำระตรวจสอบและจัดทำขึ้นในปีจุลศักราช 1232 (พ.ศ. 2413) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยและนำไปจัดกลุ่มของโรคและอาการ (Fine Arts Department, 1999)

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษา ถอดความ วิเคราะห์ข้อมูลตามที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาบักขันทิกาจากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาจากเอกสารและเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาบักขันทิกา มุ่งเน้นศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยเฉพาะที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาบักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นตำราที่ได้ผ่านการชำระ ตรวจสอบและรวบรวมขึ้นในรัชกาลที่ 5 จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ และจัดกลุ่มของโรคและอาการ

ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ระหว่างเดือนมิถุนายน 2563 ถึงเดือนมีนาคม 2564

ทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีการแพทย์แผนไทย

ทฤษฎีทางการแพทย์ของระบบการแพทย์ทุกระบบ มักหมายถึงทฤษฎีต่าง ๆ ที่ สาเหตุของการเกิดโรค ในทางการแพทย์แผนไทยทฤษฎีทางการแพทย์ที่สำคัญคือ สมุฏฐานวินิจฉัย ซึ่งเชื่อว่าการบันทึกเป็นคัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัยมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่มาปรากฏหลักฐานในจารึกตำรายาที่วัดโพธิ์ (พ.ศ. 2375) ในสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทฤษฎีสมุฏฐานวินิจฉัย เชื่อว่า การเจ็บป่วยเกิดจากสาเหตุหลัก 4 ประการ คือ ชาติสมุฏฐาน อุตสมุฏฐาน อายุสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน ในบางคัมภีร์ก็เพิ่ม ประเทศสมุฏฐานกับพฤติกรรมและอารมณ์เข้าไปด้วย ทฤษฎีความเชื่อเรื่องสมดุลงของธาตุนั้นมีมาตั้งแต่โบราณกาล แม้กระทั่งการแพทย์ดั้งเดิมในตะวันตกก็ตาม ในสมัย 400 ปีก่อนคริสตกาลฮิปโปเครติสก็มีทฤษฎีธาตุว่า โรคเกิดจากความไม่สมดุลของธาตุทั้ง 4 ในร่างกาย ได้แก่ เลือด เสมหะ น้ำดีสีเหลืองและน้ำดีสีดำ การรักษาการเสียสมดุล คือ การกำจัดสิ่งที่มีมากเกินไปด้วยการเจาะให้เลือดไหลออกมาและการระบายหรือถ่ายอุจจาระ ความเชื่อเรื่องสมดุลงของธาตุนั้นมีอยู่ในการแพทย์จีน การแพทย์อายุรเวท

รวมทั้งในการแพทย์แผนไทย แต่อาจมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการแพทย์ดั้งเดิมส่วนใหญ่มีทฤษฎีทาง การแพทย์ที่เชื่อเรื่องความสมดุลของร่างกายและความสมดุลของร่างกายกับสิ่งแวดล้อม (Petrakard, 2014)

ความหมายของโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทย

ในตำราการแพทย์แผนไทยที่ทำการศึกษานี้ไม่ได้มีการบันทึกความหมายของโรคและอาการ แต่มีการบันทึก เกี่ยวกับการรู้จักโรค การตั้งชื่อโรค โดยชื่อของโรคเป็นชื่อที่หมอผู้ทำการรักษาโรคและอาการนั้นๆได้ให้ชื่อไว้ เพื่อที่จะกำหนดให้รู้กันว่าอาการแบบนี้เป็นอาการของโรคนี้ ซึ่งชื่อของโรคเกิดจากการสมมติขึ้นมาและมีการเรียกชื่อ โรคตามธาตุ เช่น โรคเกศาศพการ โรคตะโจพิการ และเรียกชื่อโรคตามสมุฏฐานเบญจอินทรี หรือตำแหน่งที่ตั้งของ โรคที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วย เช่น จักขุโรค โสตรโรค ชิวหาโรค นอกจากนี้ยังมีโรคซึ่งเกิดขึ้นที่ตัวได้แก่ พิททโรคโค เป็นโรคที่เกิดขึ้นภายนอกร่างกายและอันตรายโรค เป็นโรคที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย (Art of Healing Division, 2006)

การบันทึกโรคและอาการในตำราการแพทย์แผนไทย

ความรู้ไม่ว่าจะเกิดจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จากตนเองหรือเกิดจากการศึกษาของบุคคลอื่น ความรู้ เหล่านี้จำเป็นต้องมีการถ่ายทอด จดบันทึกและจัดเก็บไว้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ในสมัยก่อนระบบการบันทึกความรู้ มักจะเป็นการบอกเล่าหรือถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งหรือใช้การสืบทอดทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ในขณะที่มีความรู้อีกส่วนหนึ่งมีการบันทึกไว้ด้วยวิธีการอื่นๆ การแพทย์แผนไทยเป็นภูมิปัญญาที่มีระบบ แบบแผนของบรรพชนไทย เป็นความรู้ที่ได้สั่งสมและสืบทอดกันมาไว้ในสังคมในด้านการแก้ปัญหาสุขภาพมาเป็น เวลานาน จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าแพทย์แผนไทยมีการบันทึกและถ่ายทอดความรู้ไว้ โดยจะ ถ่ายทอดความรู้ให้กับศิษย์โดยการบอกเล่า (Subcharoen, 1995) ซึ่งภาษาที่บันทึกในตำราและคัมภีร์ต่าง ๆ ได้มีการ พัฒนาการมาด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน จากประวัติในเรื่องการแพทย์แผนไทย นอกจากเราจะมีตำรายาแบบไทยแท้ซึ่ง ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมของชนท้องถิ่นในเรื่องของสมุนไพรและวิธีการรักษาของหมอชาวบ้าน ยังได้รับความรู้ ที่ผสมผสานมาจากแพทย์อายุรเวทของชาวอินเดียด้วย ซึ่งหลักฐานที่ทำให้รู้ว่าแพทย์แผนไทยได้รับความรู้ส่วนหนึ่งมา จากแพทย์อายุรเวทของชาวอินเดียที่เห็นได้ชัดคือ คัมภีร์แพทย์แผนโบราณของไทยที่มักจะมีคำกล่าวสรรเสริญ ชิวโก มารักษ์ ในฐานะครูแพทย์ รวมทั้งชื่อของตำรายาและตัวยาสมุนไพรบางชนิดก็เป็นชื่อที่เรียกด้วยภาษาสันสกฤต มีการใช้ภาษาสันสกฤตในการบันทึก (Phumthapthim, 2002) และมีภาษาที่ใช้ในอดีตจนกระทั่งมีการประดิษฐ์ตัวอักษร ขึ้นจึงมีการถ่ายทอดความรู้ทางการแพทย์ด้วยการจดบันทึกหรือจารึกไว้ตามแผ่นหิน สืบทอดต่อกันมาจนมีการเขียน ไว้ในคัมภีร์โบราณ สมุดข่อย สมุดไทย เมื่อมาถึงยุคปัจจุบันผนวกกับความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จึง ทำให้เกิดการบันทึกความรู้ในรูปแบบของสิ่งพิมพ์ สิ่งไม่ตีพิมพ์ ที่อยู่ในรูปแบบของสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็น คอมพิวเตอร์ ฐานข้อมูลและสื่อมัลติมีเดีย (Pornsiripong and Usuparat, 1994)

โดยส่วนมากแล้วตำรามักจะประกอบด้วยหลายคัมภีร์ ซึ่งแต่ละคัมภีร์จะบันทึกโรคและอาการออกเป็นระบบ เป็นการบันทึกตามความเชี่ยวชาญของหมอแต่ละคนที่ได้เรียนรู้และจดจำอาการเจ็บป่วยของแต่ละโรคแต่ละอาการที่ ได้พบเห็น มีการอธิบายถึงสาเหตุของการเจ็บป่วย ตำแหน่งของการเกิดโรค รวมถึงวิธีการรักษา เมื่อมีคัมภีร์หลายๆ คัมภีร์เกิดขึ้นจึงได้มีการรวบรวมเป็นตำราที่เกี่ยวกับการแพทย์แผนไทย โดยประกอบไปด้วยคัมภีร์ที่เกี่ยวกับสาเหตุของ การเกิดโรคโดยทั่วไป ได้แก่ คัมภีร์เวชศึกษา คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์โรคนิทาน คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุ วิวรรณ์ คัมภีร์ที่เกี่ยวกับไข้ ได้แก่ คัมภีร์ฉันทศาสตร์ คัมภีร์ตักศิลา คัมภีร์ที่เกี่ยวกับระบบทางเดินอาหาร ได้แก่ คัมภีร์ मुखโรค คัมภีร์ธาตุบรรจบ คัมภีร์อุทรโรค คัมภีร์อติสาร คัมภีร์ที่เกี่ยวกับโรคสตรีและการตั้งครรภ์ ได้แก่ คัมภีร์ปฐม จินดา คัมภีร์มหาโชติรัตน คัมภีร์ที่กล่าวถึงโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และทางเดินปัสสาวะ ได้แก่ คัมภีร์มูจระปากขันธิ กา คัมภีร์ที่เกี่ยวกับโรคลม ได้แก่ คัมภีร์ชวตาร คัมภีร์มัญชุสวาระวิเชียร คัมภีร์ที่เกี่ยวกับความเจ็บป่วยเรื้อรัง ได้แก่

คัมภีร์กษัย คัมภีร์ที่เกี่ยวกับโรคที่เกิดขึ้นที่เยื่อปมิด ได้แก่ คัมภีร์ทิพยมาลา คัมภีร์ไพจิตรมทรวงศ์ คัมภีร์ที่เกี่ยวกับโรคตา ได้แก่ คัมภีร์อภัยสันตา นอกจากนี้ยังมีคัมภีร์อื่น ๆ ด้วย ได้แก่ คัมภีร์วิฤทธิภูโรค คัมภีร์สรรพลักษณะสรรพคุณ คัมภีร์แผนนวด แผนผีดาศย คัมภีร์ลัทธิสารสงเคราะห์ และคัมภีร์มรณะญาณสูตร ซึ่งการบันทึกโรคและอาการตามคัมภีร์ต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้ (Suksomsong, 2019)

เชิงพรรณนา เป็นการอธิบายให้เห็นถึงความทรมาณของโรคและอาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นดังจะเห็นได้จากคัมภีร์มัจฉาภักขันธิกาในตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 ได้อธิบายลักษณะอาการไว้ว่า โทสันทะฆาฏเปนเพื่อกרוןแห้งแลบตะฆาฏ “...ให้เจ็บ ให้เสียด แลเปนพรตคักแลเปนลมแลโลหิตให้เปนก้อนอยู่ในท้อง ให้เจ็บท้าวสาระพวงค์กาย ให้เจ็บเอวให้มือ ให้เท้าตาย ให้เมื่อยขบขัดหัวเห่นาแลสองต้นขาน่าตะโปก ให้ท้องตึงไปทั้งสองราวข้างแลทวารเบาหน้าเปนพุโพโลหิต ให้เจ็บคีระวงเวียนหน้าตาให้ปากเปรี๊ยะว เสียงแหบจักขุมืด ให้ข้ดราวข้าง ข้ดทรวงอก ให้ท้องขึ้น ท้องพอง กินอาหารมิรู้จักกรค โทษทั้งนี้เปนเพราะเสมหะโลหิตแห้งอยู่ในไส้ อยู่่นอกไส้ บางทีให้เปนพรตคัก เมื่อจะเปนนั่นให้มันเนื้อ มันตัว ให้ถอยอาหาร บางทีให้จับสับตร้อน สบัดหนาว ให้ปากเปรี๊ยะว ปากหวาน ดังนี้ ชอบที่กับโรคกล่าวมานี้ ทั้งนี้ก็เปนเพราะโลหิตเสมหะแห้งติดกระดูกสันหลัง แลโรคทั้งนี้บุรุษย์สตรีก็เหมือนกัน...” (Fine Arts Department, 1999)

เชิงเปรียบเทียบ

1. การเปรียบเทียบกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ไช้สายฟ้าฟาด “...ให้ผุดเปนริ้วลงมาตามตัวนิ้วหนึ่งสองนิ้ว ตามตัวแดงดังผลด่าสิ่งสูงก็มี เขียวดังสีครามก็มี ดังสีผลว่าสูงก็มี ดังสีมินมอกก็มี เปนริ้วลงมาตามตัวผุดทั้งหน้าทั้งหลัง...”

2. การเปรียบเทียบกับสัตว์ ตัวอย่างเช่น ไช้สู่วัด “...ที่นี้จะว่าด้วยไช้สู่วัดต่อไป ลางที่ให้จับสท้านร้อนสท้านหนาว ให้ปวดคิสะลางที่ก็ไมจับ เปนเม็ดทรายขึ้นมาเปนแถวขึ้นมามีสันฐานดังงู เม็ดพองๆเปนเงาหนองก็มี ถ้าผู้หญิงเปนชาย ถ้าผู้ชายเปนชวา และข้ามสันหลังไป รักษาไม่ได้แต่พิศมสังร้อนดังไฟจุด บอกไว้ให้ฟังรู้...”

3. การเปรียบเทียบกับดอกไม้ ตัวอย่างเช่น ไช้รากสาदनางแย้ม “...ที่นี้จะว่าด้วยไช้รากสาदनางแย้ม ผุดขึ้นมาเปนเม็ดเล็กๆเท่า นิ้วหนึ่ง สองนิ้ว สามนิ้ว มีสันฐานดังดอกนางแย้มท้าวทั้งตัว เรียกว่า รากสาदनางแย้ม บอกไว้ให้ฟังรู้ตาย...”

4. การเปรียบเทียบกับเมล็ดพืช ตัวอย่างเช่น กาฟฟองสมุทร “...ที่นี้จะว่าด้วยลักษณะกาล เกิดในปากในลิ้นในเพดานชื่อว่าฟองสมุทร มีลักษณะผุดขึ้นมาเท่าเม็ดงา เท่าเม็ดถั่ว เท่าผลผักปลังสูง เท่าเม็ดถั่วดำ หนุนสูงขึ้นมาเปนหลังเบียดก็มี ขึ้นมาในปากในคอ ทำพิศมให้กินเข้ากินน้ำมิได้ ให้จับสท้านร้อนสท้านหนาว ให้เชื่อมมัว ให้ตัวร้อนเปนเปลวบอกไว้ให้ฟังรู้...”

5. การเปรียบเทียบกับใบไม้ ตัวอย่างเช่น ไช้สีดำ “...แลลักษณะไช้พิศมนั้น คือสีดำแดง ให้จับเท่าเย็นมือเย็นให้ตัวร้อนเปนเปลวไฟให้จักขุแดงดังแสงโลหิตร้อนเปนตอนเย็นเปนตอนหนึ่งมิได้เสมอกัน ลางที่จับแต่รุ่งเที่ยง ลางที่จับแต่เที่ยงจบค่ำ ลางที่จับแต่ค่ำจนรุ่ง ลางที่ให้ปวดคิสะให้ผุดเปนแผ่นนิ้วหนึ่งก็มีสองนิ้วก็มี เท่าใบพุตทราที่มี ลางที่ผุดขึ้นมาเท่าใบเทียนก็มีท้าวทั้งตัว แดงก็มีดำก็มี แดงนั้นเบากว่าดำ...” (Art of Healing Division, 2006)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาจากเอกสารและเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มัจฉापักขันทิกา(Documentary Study) โดยทำการศึกษาจากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีวิธีการในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กำหนดตำราที่ใช้ในการวิจัย คือ ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 เพราะเป็นตำราที่มีการรวบรวมชำระ ตรวจสอบและส่งมอบให้กรมอักษรพิมพ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำการจัดสร้างขึ้นใหม่เป็นคัมภีร์แพทย์ฉบับหลวง
2. ถอดความจากเนื้อหาที่ปรากฏในคัมภีร์มัจฉापักขันทิกากว่าในเนื้อหาที่มีการกล่าวถึงโรคและอาการไว้ว่าอย่างไร
3. กำหนดค่านิยมในการจัดกลุ่มของโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยที่ได้จากการศึกษาและเริ่มดำเนินการศึกษาวเคราะห์ข้อมูล
4. สรุปผลการศึกษาวิจัยจากการศึกษาเชิงเอกสาร โดยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ ประกอบด้วย กลุ่มโรคและอาการที่ปรากฏ ตำรับยาและส่วนประกอบในตำรับ พิภักทยา น้ำกระสายยา วิธีการปรุงยา และวิธีใช้ยา
5. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มัจฉापักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีจำนวน 34 หน้า เป็นตำราการแพทย์ที่มีการบันทึกเกี่ยวกับความผิดปกติของปัสสาวะและโลหิต โดยมีการบันทึกกลุ่มโรคและอาการที่ปรากฏ วิธีการรักษาและส่วนประกอบในวิธีการรักษา วิธีการปรุงยาและวิธีใช้ยา พิภักทยาและน้ำกระสายยา โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กลุ่มโรคและอาการที่ปรากฏ ในคัมภีร์มัจฉापักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5
 - 1.1 โรคและอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะบุรุษ ได้แก่ ทุราวดาตาดังน้ำคราม ทุราวดาแดงดังน้ำฟางต้ม ทุราวดาหน้ามูตรขาวขึ้นดังน้ำข้าวเซต ทุราวดาเหลืองดังน้ำขมิ้นสด องคสูตรในวะสันตระกูล องคสูตรบังเกิดด้วยโลหิตสันนิบาต องคสูตรเกิดในคิมหันตระกูล องคสูตรเกิดในเหมันตระกูล
 - 1.2 โรคและอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะสตรี ได้แก่ มูตรกฤตปัสสาวะปนโลหิตซาดังน้ำปลาเน่า มูตรกฤตปนดั่งน้ำมูกซัดหยด ๆ ย้อย ๆ มูตรกฤตปนบุพโพจางๆดังน้ำข้าวเข้า ซ้ำร่วเกิดเพราะคลอตบุตรมดลูกเน่า ซ้ำร่วเกิดเพราะน้ำเหลืองนั้นร้าย ซ้ำร่วเกิดเพราะเป็นฝีในมดลูก ซ้ำร่วเกิดเพราะส่องเสพยากับด้วยบุรุษเกินประมาณ
 - 1.3 โรคและอาการที่เกิดขึ้นทั้งบุรุษและสตรี ได้แก่ ตรีสัณตะฆาฏมักเกิดเพื่อกาฬ โทสันทะฆาฏเกิดเพราะใช้อันพิฆาฏอบซ้า โทสันทะฆาฏว่าด้วยโลหิตแลระดูแห่ง โทสันทะฆาฏปนเพื่อกรอนแห้งแลบตะฆาฏ ตรีสัณตะฆาฏเกิดเพื่อกินอาหารผิดสำแดง คือ ของคาว ของหวาน เพื่อบถวิธาตุ วาโยธาตุ เตโชธาตุ อาโปธาตุ อุปทมเกิดแก่สตรียังไม่ีระดูข่มเหงด้วยกำหนดยินดี อุปทมเกิดแก่สตรีอันเป็นคนกาลกีนีล้าสอน อุปทมเกิดเพราะกาลมูตรอนึ่งโรคบังเกิดด้วยกระไสยกล่อน อุปทมเกิดเพราะกลายเป็นคุพราตเขาซ้อ นิวเนื้อด้วยอุปทม บานทโรค ไล่ด้วน ไล่ล้าม
 - 1.4 โรคและอาการที่เกิดจากความผิดปกติของทางเดินปัสสาวะ ได้แก่ มูตรฆาฏให้ปวดให้ขัดเจ็บปนกำลังมูตรฆาฏดำดุจน้ำคราม มูตรฆาฏปนหนองข้นขุ่น มูตรฆาฏให้โลหิตซ้า นิวคิลापูน
2. วิธีการรักษาและส่วนประกอบในวิธีการรักษา ที่พบในคัมภีร์มัจฉापักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ 5 มีจำนวน 58 วิธีการรักษา โดยแบ่งส่วนประกอบในวิธีการรักษาเป็นพิชัตถุจำนวน 442 ชนิด

สมุนไพรที่มีการใช้มากที่สุดคือ เทียนดำ รองลงมาเป็นเทียนขาว และขมิ้นอ้อย มีการใช้สัตว์วัตถุเป็นส่วนประกอบจำนวน 21 ชนิด สัตว์วัตถุที่มีการใช้มากที่สุดคือ ชะมด รองลงมาเป็น มูลโค และ เปลือกหอยโข่งเผา มีการใช้ธาตุวัตถุเป็นส่วนประกอบจำนวน 22 ชนิด ธาตุวัตถุที่มีการใช้มากที่สุดคือ สารส้ม รองลงมาเป็นดินประสิวและน้ำประสานทอง โดยแต่ละโรคและอาการมีวิธีการรักษา ดังนี้

2.1 โรคและอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะบุรุษ จำนวน 9 วิธีการรักษา ตัวอย่าง “...ยาพอกของคุดสูตร เอาผักบุงชั้น 1 งาช้าง 1 เขากวาง 1 รากถั่วถั่ว 1 มูลวัวเผา 1 มะหาหิง 1 ดินประสิ่วขาว 1 ขมิ้นอ้อย 1 บดพอกของคุดสดแลพอกหัวเหินหัว 3 วัน หายแล...”

2.2 โรคและอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะสตรี จำนวน 7 วิธีการรักษา ตัวอย่าง “...ยาชื่อว่าอุตรธาตุ ท่านให้เอา รากพันงูแดง 1 กะพังโหมทั้ง 2 ละหุ่งทั้ง 2 งวงตาล 1 ผักสำโรง 1 ทางหนูมะพร้าวอ่อน 1 ผักขมบ่อ 1 หนุ่ยไทร 1 รากกล้วยดิบ 1 เถาคัน 1 แพงพวย 1 รากตะโกโหมนา 1 รากสะแก 1 สมทะเล 1 เบญจมูลเหล็ก 1 เมตผ้าย 1 มูลโค 1 มูลม้า 1 รากตะกั่ว 1 รากไม้ไผ่ป่า 1 จอกใหญ่ 1 เข้าฟ่าง 1 ยาทั้งนี้เผาเป็นค่างแช่น้ำสุราก็ได้แล้วจึงเอาตรีกระฎก 3 ส่วน เปลือกต้นราชพฤกษ์ 1 สารส้ม 1 ดินประสิ่วขาวสิ่งละ 1 บาท ตำเป็นผงแช่ลงในน้ำต่างกินทุกวัน แก้มุตรฤกษ์ทั้ง 3 จำพวก หายแล...”

2.3 โรคและอาการที่เกิดขึ้นทั้งบุรุษและสตรี จำนวน 37 วิธีการรักษา ตัวอย่าง “...ยาแก้โรคอุปถัมเกิด ด้วยสองเสพมาตุคามนั้น ท่านให้แต่งยาทุเลากินเสียก่อน เอาเบญจมูลเหล็ก 1 รากพรม 1 รากหนามรอบตัว 1 รากกะทิงสุนัขบ้า 1 แก่นประดู่ 1 แก่นมหาด 1 โดกกะสุน 1 เบญจจืดเค้า 1 รากทองแดง 1 ใบมะนาว 1 ใบมะขาม 1 ใบส้มบ่อ 1 เถาว์ลเปรี้ยว 1 สมอไทยเท่าอายุ 1 สมอพิเภก 1 สมอเทศ 1 มะขามป้อม 30 ผล รากพาดโฒ 1 ตำลึง 2 บาท รากนางนูน 1 ตำลึง 2 บาท ผักราชพฤกษ์ 5 ผัก ยาดำ 2 บาท รงทอง 2 บาท ต้ม 3 เอา 1 แทรกดีเกลือตามธาตุหนัก ธาตุเบา กินให้ลงเสียสิ้นน้ำเหลืองร้าย กินวัน 1 เว้น 3 วัน จึงกินอีกให้ได้ 3 ครั้ง ครั้นสิ้นร้ายแล้ว จึงแต่งยาขับบุพไฟในกินต่อไปแล...”

2.4 โรคและอาการที่เกิดจากความผิดปกติของทางเดินปัสสาวะ จำนวน 5 วิธีการรักษา ตัวอย่าง “...ถ้าจะแก้ท่านให้เอา พริกไทย ชิง ดีปลี กะเทียม ผิวมะกรูด โพล ขมิ้นอ้อย สุพรรณธันแดง มูลแมลงสาบ เอาสิ่งละ 1 บาท น้ำประสานทองสดเท่ายาทั้งหลาย บดทำแห้งไว้ จึงเอาสานขมยัดเข้าไปในผลแดงกวากหมกไฟกลบให้สุกบิบบาน้ำฝนยา นี้กิน ถ่ายปัสสาวะ คล่องออกมาก แล้วเอาน้ำแดงกวาสุมขาม 1 น้ำยาขาม 1 ดินประสิ่วขาว 2 บาท สานขม 2 บาท น้ำประสานตึก 2 สลึง ไส้ลงแซ่ไต้ดิน 1 เอาไต้ฝนกับยานั้นกิน ให้กัด ลูกนิ่วให้แตก แล้วจึงเอาผักสำโรง 1 งวงตาล 1 ผักโหมหนาม 1 พันงูแดง 1 รากต่อไล่ 1 แก่นมูลเหล็ก 1 แก่นมะปราง 1 รากสะตือ 1 รากส้มกุ่ม 1 ผักขมบ่อ 1 รากมะกรูด 1 รากล่อนน้ำ 1 รากมูลหนอน 1 รากมะขาม 1 เชือกเถาว์ลเปรี้ยว 1 ยาทั้งนี้เผาเป็น ค่าง เอาสิ่งละ 3 ชาม แช่น้ำไว้ 3 คืน รินเอาน้ำใส่ต้มให้เดือด 3 พลุ่ ฝนกับยานั้นกินหายขาดแล...”

3. พิักตยา การบำบัดที่ใช้พิักตยาทั้งหมด 15 พิักต แบ่งออกเป็น พิักตยา 2 สิ่ง พิักตยา 3 สิ่ง และพิักตยา 5 สิ่ง ดังนี้

3.1 พิักตยา 2 สิ่ง จำนวน 11 พิักต ได้แก่ รากพุ่มไก่อทั้ง 2 มะแว้งทั้ง 2 จันทน์ทั้ง 2 ใบกะพังโหมทั้ง 2 เปล้าทั้ง 2 แก่นแสมทั้ง 2 หัวกะตาศทั้ง 2 ขอบชะนางทั้ง 2 เข้าเย็นทั้ง 2 ก้างปลาทั้ง 2 และสีเสียดทั้ง 2

3.2 พิักตยา 3 สิ่ง จำนวน 1 พิักต ได้แก่ สมอทั้ง 3

3.3 พิักตยา 5 สิ่ง จำนวน 3 พิักต ได้แก่ โกศทั้ง 5 เทียนทั้ง 5 และโหราทั้ง 5

4. น้ำกระสายยา มีการใช้น้ำกระสายยา จำนวน 11 ชนิด ได้แก่ น้ำอ้อยแดง น้ำผึ้งรวง น้ำมะนาว น้ำร้อน น้ำสุรา น้ำมัน น้ำต่าง น้ำปูนใส น้ำข้าวขาว น้ำแดงโม และน้ำว่านหางจระเข้

5. วิธีปรุงยาและวิธีใช้ยา มีวิธีการปรุงยาและวิธีการใช้ยาในการรักษาแต่ละโรคและอาการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 วิธีการปรุงยา มีจำนวน 22 วิธี ได้แก่ ต้ม ต้ม 3 เอา 1 บดละเอียด บดละเอียดละลายน้ำ ตำ ตำให้เป็นผง เคี้ยว เคี้ยวแล้วกรนให้แห้ง กรนให้ละเอียด กรนพอบั่นได้ ดอง ผังข้าวเปลือก หุงเป็นน้ำมัน เเผา บดบั่นแห้ง แช่น้ำปลาร้าปากไห ฟน หมกไฟ ตำห่อผ้าเช็ดสุรา ตำเอาน้ำหุง บดทำลูกกลอน และกลั่นเอาแต่น้ำใส

5.2 วิธีการใช้ยา มีจำนวน 8 วิธี ได้แก่ กิน พอก รม ชำระ อม ทา โรย แช่

อภิปรายผล

การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉापักขันทิกา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ศึกษาจากตัวเอกสาร โดยมุ่งเน้นศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยเฉพาะที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉापักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นตำราที่ได้ผ่านการชำระ ตรวจสอบและรวบรวมขึ้นในรัชกาลที่ 5 ซึ่งคัมภีร์มูจฉापักขันทิกา กล่าวถึงอาการของโรคบุรุษและโรคสตรี รูปแบบวิธีการรักษาและส่วนประกอบในวิธีการรักษา ซึ่งในตำรับยามีการใช้พืชวัตถุ สัตว์วัตถุ ธาตุวัตถุ พิกัดยาและการใช้น้ำกระสายยา การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉापักขันทิกา มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Sornpradit (1999) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุด โดยได้ทำการปริวรรตตำรายาพื้นบ้านและบันทึกเป็นภาษาปัจจุบัน จากหนังสือบุดที่เป็นตำรายา ซึ่งนำมาศึกษาจำนวน 125 เล่ม เป็นหนังสือบุดตำ จำนวน 16 เล่ม และบุดขาว จำนวน 109 เล่ม ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่าสามารถจำแนกชนิดของยาตามอาการของโรคได้ถึง 82 ชนิด ซึ่งในหนังสือบุด มีการบันทึกองค์ความรู้ที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ ชื่อโรคและอาการ ตำรับยาและส่วนประกอบในตำรับยา วิธีการปรุงยาและวิธีการใช้ยา โดยจะทำการยกตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงชื่อโรคและอาการ ตำรับยา ส่วนประกอบในตำรับ

คัมภีร์มูจฉापักขันทิกา	หนังสือบุด
<p>องคสูตรเกิดในคิมหันตฤดู</p> <p>อาการ: ให้อันทะพะกขึ้นมาข้างขวา แดงดังผลตำลึงสุก ให้เสาร้อนปนกำลัง ให้เจ็บขัดไปทั้งสองราวข้าง</p> <p>ตำรับยา: ว่านน้ำ ผักปลังแดง ใบชบา รากถั่วพู รากถั่วแระ รากถั่วฝักพริ้ว ลิงละเสมอภาคจึ่งเอามาหาหิง ถ้ำเมดถั่วเขียว ผืนถ้ำเมดถั่วเขียว ดินประสิ่วขาน้อยหนึ่ง บดพอกองคชาจหายแล</p>	<p>อาการ: ถ้ามันพกขึ้นข้างขวาแดงดังลูกตำลึง ให้อ่อนเป็นกำลัง ให้เจ็บขัดทั้ง 2 ข้าง</p> <p>ตำรับยา: ว่านน้ำ ผักปลังแดง ใบชบา รากถั่วพู รากถั่วแระ ใบผักคร่ำ เอามาเสมอภาคแล้วเอามาหาหิงค์ เท้าเมดถั่วเขียว ผืนดินประสิ่ว บดพอกหัวเหน่าทางองคชาตนั้นหายแล</p>

ดังนั้น การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉापักขันทิกาและศึกษาวิธีการรักษา การใช้ยาในการรักษา มีความสำคัญเป็นอย่างมากเพื่อที่สามารถนำไปเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาโรคและอาการต่อไป

สรุปผล

การศึกษาโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยในคัมภีร์มูจฉापักขันทิกา จากตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวงรัชกาลที่ 5 มีจำนวน 34 หน้า เป็นตำราการแพทย์ที่มีการบันทึกเกี่ยวกับความผิดปกติของปัสสาวะและโลหิต โดยมี

การบันทึกกลุ่มโรคและอาการที่ปรากฏสามารถจัดได้เป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1. โรคและอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะบุรุษ 2. โรคและอาการที่เกิดขึ้นเฉพาะสตรี 3. โรคและอาการที่เกิดขึ้นทั้งบุรุษและสตรี 4. โรคและอาการที่เกิดจากความผิดปกติของทางเดินปัสสาวะ พบวิธีการรักษาและส่วนประกอบในวิธีการรักษา จำนวน 58 วิธีการรักษา ซึ่งส่วนประกอบในวิธีการรักษาเป็นพืชวัตถุจำนวน 442 ชนิด สมุนไพรที่มีการใช้มากที่สุดคือ เทียนดำ รองลงมาเป็นเทียนขาว และขมิ้นอ้อย มีการใช้สัตว์วัตถุเป็นส่วนประกอบจำนวน 21 ชนิด สัตว์วัตถุที่มีการใช้มากที่สุดคือ ชะมด รองลงมาเป็น มูลโค และ เปลือกหอยโข่งเผา มีการใช้ธาตุวัตถุเป็นส่วนประกอบจำนวน 22 ชนิด ธาตุวัตถุที่มีการใช้มากที่สุดคือ สารส้ม รองลงมาเป็นดินประสิวและน้ำประสานทอง พิกัดยาจำนวน 15 พิกัด แบ่งเป็นพิกัด 2 สิ่ง จำนวน 11 พิกัด พิกัด 3 สิ่ง จำนวน 1 พิกัด พิกัด 5 สิ่ง จำนวน 3 พิกัด น้ำกระสายยา 11 ชนิด วิธีการปรุงยา มีจำนวน 22 วิธี และวิธีการใช้ยา 8 วิธี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 องค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยเป็นองค์ความรู้ที่มีความสำคัญกับระบบการแพทย์แผนไทยจึงควรมีการกำหนดนโยบายทางการศึกษาโดยจัดให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทย

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านนโยบายและทางด้านวัฒนธรรม ควรมีแนวทางในการอนุรักษ์ ส่งเสริมและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย ด้วยการสนับสนุนบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ที่มีความทันสมัย

1.3 สนับสนุนให้หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนไทยโดยตรง มีการดำเนินงานและจัดกิจกรรมที่เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยให้กับประชาชน

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

2.1 ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางหนึ่งสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาเกี่ยวกับโรคและอาการตำรับยาและส่วนประกอบในตำรับยา ที่ปรากฏในคัมภีร์อื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้การศึกษาเกี่ยวกับโรคและอาการในคัมภีร์สามารถนำมาเผยแพร่ให้กับผู้ที่มีความสนใจและต้องการศึกษามากขึ้น

2.2 ผลของการวิจัยโดยเฉพาะตำรับยาและส่วนประกอบในตำรับยา ซึ่งมีทั้งพืชวัตถุ สัตว์วัตถุและธาตุวัตถุ ควรมีการจัดทำเป็นเอกสารความรู้เกี่ยวกับตำรับยานั้น ๆ โดยเป็นภาษาที่เข้าใจง่ายและมีการอธิบายขยายความเกี่ยวกับศัพท์ทางการแพทย์แผนไทย เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดการศึกษา

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตำรับยาที่มาจากพืช สัตว์ ธาตุ โดยนำเอาเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมาใช้ในการศึกษาเพื่อที่จะได้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับคุณสมบัติและสารสำคัญของตำรับยานั้น ๆ เพื่อเป็นการยืนยันว่าความเชื่อที่ถ่ายทอดกันมานั้นควรค่าแก่ความเชื่อถือหรือไม่ และเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการวิจัยมากขึ้น

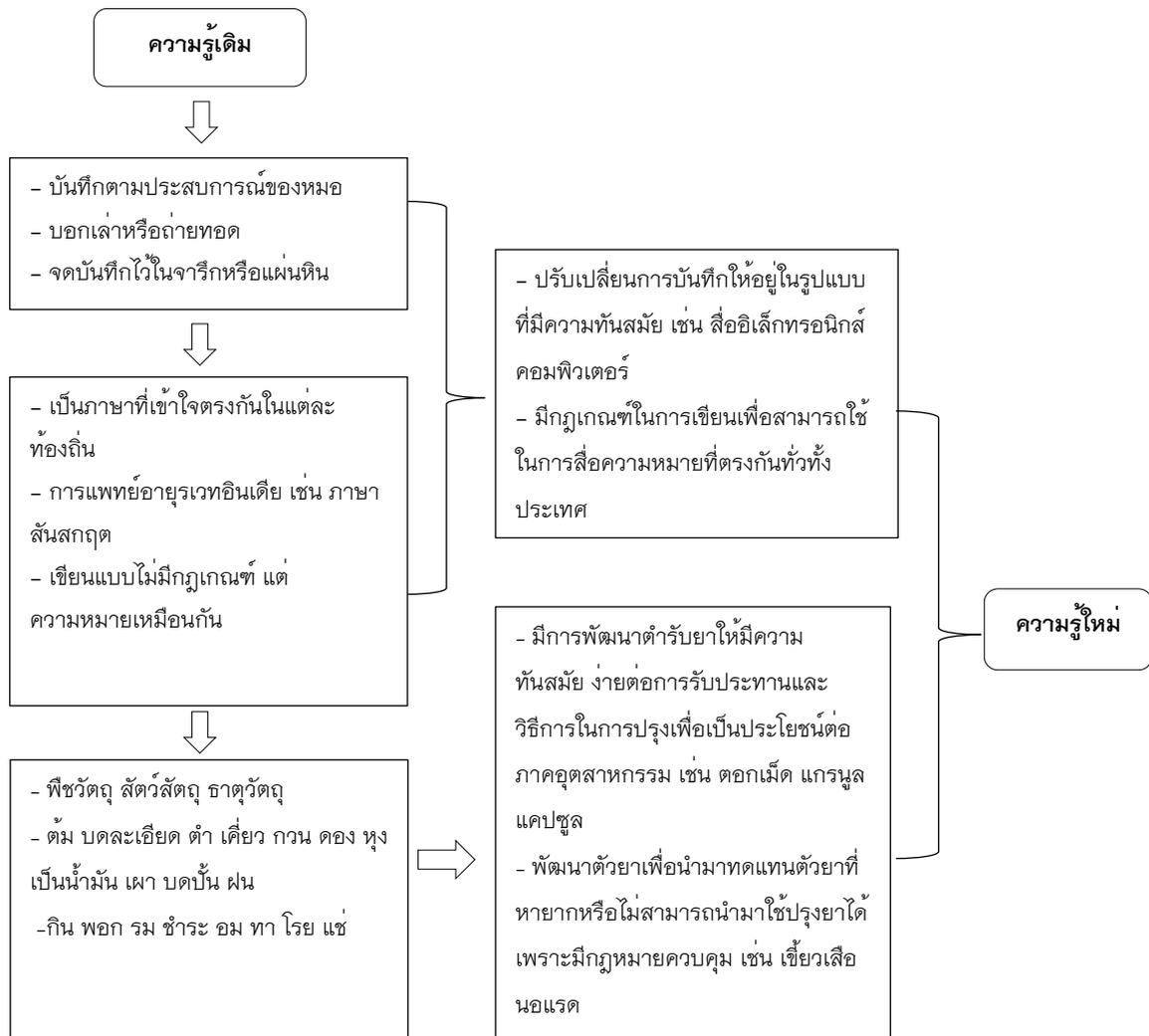
2.4 ควรทำการวิจัยและพัฒนาตำรับยาที่หายากโดยมีการวิจัยหาตำรับยาที่มีสรรพคุณเหมือนกันมาทดแทนตำรับยานั้นเพราะตำรับยาบางตัวมีกฎหมายมาควบคุมจึงไม่สามารถนำมาใช้ในการปรุงยาได้

3. ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำโรคและอาการทางการแพทย์แผนไทยที่ปรากฏในคัมภีร์มูจฉาบขันทิกา ไปต่อยอดในการศึกษาวิจัยว่ายังมีโรคและอาการใดบ้างที่ยังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน แล้วนำโรคและอาการนั้นมาพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางในการรักษาโรคและอาการให้กับประชาชนได้มีทางเลือกในการรักษา

องค์ความรู้ใหม่

การบันทึกที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จากตนเองหรือเกิดจากการศึกษาของบุคคลอื่น เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์และมีการสืบทอดกันมายาวนาน ซึ่งความรู้เหล่านั้นจำเป็นต้องมีการถ่ายทอด โดยรูปแบบของการถ่ายทอดองค์ความรู้ในอดีตนั้นมักจะเป็นการบอกเล่าหรือถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งหรือใช้การสืบทอดทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทำให้ทราบว่าการบันทึกและถ่ายทอดความรู้ โดยเป็นการถ่ายทอดความรู้ด้วยการบอกเล่าจนกระทั่งมีการประดิษฐ์อักษรขึ้น จึงถ่ายทอดความรู้ด้วยการจดบันทึกไว้ตามจารึก แผ่นหิน สมุดข่อย สมุดไทย ซึ่งภาษาที่ใช้ในการจดบันทึกองค์ความรู้ดังกล่าวเป็นภาษาที่เข้าใจตรงกันในแต่ละท้องถิ่น ไม่มีรูปแบบการเขียนตายตัวแต่สามารถสื่อสารให้เข้าใจเหมือนกันว่าหมออธิบายเกี่ยวกับโรคและอาการไว้ว่าอย่างไร นอกจากองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยแบบดั้งเดิมแล้ว ยังได้รับความรู้ที่ผสมผสานมาจากอายุรเวทอินเดีย ดังจะเห็นได้จากตำราและคัมภีร์ที่มีการบันทึกเกี่ยวกับตัวยาสมุนไพรที่มีชื่อเป็นภาษาสันสกฤต มีการใช้ภาษาสันสกฤตในการบันทึกตัวยา อาการของโรค ชื่อโรค ไม่เพียงแต่ตัวยาสมุนไพรเท่านั้นที่มีการบันทึกไว้ในคัมภีร์และตำรา แต่ยังมีกรบันทึกถึงสัตววัตถุ ธาตุวัตถุ ที่นำมาใช้เป็นยาในการรักษาอาการเจ็บป่วย รวมถึงวิธีการรักษาและรูปแบบวิธีการใช้ยาที่นิยมและสามารถกระทำได้ในสมัยนั้น พอมาในยุคปัจจุบันความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในการจัดเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล ที่มีการตอบสนองต่อการใช้งานและสะดวกรวดเร็วในการสืบค้นหาข้อมูล รูปแบบการบันทึกองค์ความรู้ต่าง ๆ จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีความทันสมัยมากขึ้น ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้า ด้วยการบันทึกโดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คอมพิวเตอร์ นอกจากจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบันทึกให้ทันสมัยแล้วต้องมีการพัฒนา แกะไข ภาษาและตัวอักษรที่ใช้ในการบันทึก โดยต้องเป็นภาษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและมีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการบันทึกด้วยเพื่อที่จะสามารถใช้ในการสื่อความหมายที่เข้าใจตรงกันทั่วทั้งประเทศ รวมถึงการจัดทำตำราที่มาช่วยอธิบายโรคและอาการ เช่น พจนานุกรม ศัพท์แพทย์แผนไทย อีกทั้งต้องมีการพัฒนาตำรายาที่ใช้ในการรักษาโรคและอาการให้ง่ายต่อการประทาน รวมถึงวิธีการในการปรุงยาเพื่อให้เกิดผลดีต่อภาคอุตสาหกรรมในการผลิตยารักษาโรค ในอดีตจะรับประทานยาได้ก็ต้องนำไปหุงเป็นน้ำมัน หรือแช่ด้วยน้ำสุราก่อน แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาเป็นแกลรูล แคปซูล นอกจากจะง่ายต่อการรับประทานแล้วยังสะดวกต่อการพกพาด้วย และในส่วนของตัวยาในอดีตที่มีการนำมาใช้ปรุงเป็นยารักษาอาการเจ็บป่วย บางตัวก็ไม่สามารถนำมาใช้ในปัจจุบันได้เพราะผิดกฎหมาย เช่น นอแรด เขี้ยวเสือ จึงต้องมีการคิดค้น พัฒนาตัวยาเพื่อมาแทนตัวยาที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ โดยให้มีสรรพคุณในการรักษาที่ได้ผลใกล้เคียงกันและตัวยานั้นมีประสิทธิภาพเทียบเท่ากับตัวยาในอดีต



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

References

- Anawatprayoon, K. (2008). *Definition and Background of The Thai Traditional Medicine Profession*. In School of Health Science's e-pamphlet, January, 2008. Retrieved November 5, 2020, from https://www.stou.ac.th/Schools/Shs/booklet/1_2551/Planthai.htm
- Art of Healing Division. (2006). *Text book of general ancient medicine Medical Branch Book 1*. Bangkok: Thaiphumi Publishing.
- Choochaicharean, Y. (2004). Unit 1 Applied Scientific Concepts in Thai Traditional Medicine. In *Science in Thai Traditional Medicine Handout*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

- Fine Arts Department. (1999). *Textbook of Medicine, Royal Issue of Rama V, Volume 1*. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Public Company.
- Karschamroon, S. (2003). *Organization of knowledge IS303*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Petrakard, P. (2014). Thai traditional medicine theory and modern medicine theory. *Journal of Traditional & Alternative Medicine, 12*(2), 167–169.
- Phumthapthim, T. (2002). Sanskrit Words in Thai Medical Treatises. *Damrong Journal of The Faculty of Archaeology Silpakorn University, 1*(2), 160–175.
- Pornsiripong, S., & Usuparat, P. (1994). *Recording and Transferring of Thai Traditional medicine Knowledge*. Nonthaburi: WVO Officer of Printing Mill.
- Sornpradit, C. (1999). *Southern Local Wisdom for Traditional Medicine from Bud Book*. Surat Thani: Suratthani Rajabhat University.
- Subcharoen, P. (1995). *The History and Development of Thai Traditional Medicine*. Bangkok: The Institute of Thai Traditional Medicine, Department of Medical Service, Ministry of Public Health.
- Suksomsong, S. (2019). *The Complication of Diseases or Symptoms in Thai Traditional Medicine Textbook*. (Independent study, Master of Traditional Thai Medicine). Chiang Rai Rajabhat University.